

PİSİDİA ANTİOKHEİASI, YOLLAR VE MİRİYOKEFALON SAVAŞI

ANTIOCH OF PISIDIA, ROUTES AND THE BATTLE OF MYRIOKEPHALON

Mehmet ÖZHANLI *

Öz

Ege ve Akdeniz Bölgelerinden İç Anadolu'ya geçiş kavşağında bulunan Pisidia Antiokheiası, Hellenistik, Roma İmparatorluk ve Bizans Dönemlerinde askeri kent olma özelliğini yitirmemiştir. Önemli bir yol kavşağında bulunan ve Hristiyanlığın haç merkezlerinden biri olan Antiokheia'nın isminin, Miryakefalon savaşını anlatan kroniklerden geçmemesi irdelenmiş ve Bizans ordusunun kullanmış olabileceği diğer yollar belirtilmiştir. Anadolu'nun Selçuklu egemenliğine geçmesini sağlayan Miryokefalon savaşının geçtiği düşünülen Kumdanlı ve Gelendost Yenice Boğazının konuları tartışılmış ve savaşın, Antiokheia yakınlarında olmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Pisidia Antiokheiası, Miryokefalon

Abstract

Antioch of Pisidia, which was on the passing intersection of the Aegean and Mediterranean regions to the Central Anatolian region, was a military city during periods of the Hellenistic, the Roman Empire and the Byzantine Empire. The reason why the name of Antioch, which was one of the essential centres of Christianity and on an important intersection, was not stated in the chronicles narrating the Battle of Myriokephalon was scrutinised and the other routes which the Byzantine army could use were stated. The locations of Kumdanlı and Gelendost Yenice Gorge where the Battle of Myriokephalon, as a result of that Anatolia was domineered by Seljuks, was supposed to take place were discussed and it was concluded that the battle had not taken place near Antioch.

Keywords

Antioch of Pisidia, Myriokephalon

* Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Hellenistik Dönem krallıklarından Selevkoslar'ın ve daha sonra Roma İmparatorluğu'nun önemli koloni kentlerinden biri olan Pisidia Antiokheiası, yerleşim olarak oldukça önemli bir konuma sahiptir. Kent, İç Anadolu'dan Ege ve Akdeniz bölgelerine geçiş noktasındadır. Yolların kesişme noktasında bulunan Antiokheia, hem Hellenistik hem de Roma İmparatorluk Dönemleri'nde askeri bir kent olma özelliğini korumuştur. İmparator Augustus'un kente tanımış olduğu ayrıcalıklar (Ius Italicum) ve Pisidia Bölgesi koloni başkentliği vasfı Antiokheia'yı her zaman ayrıcalıklı kılmıştır. Bizans Dönemi'nde etrafı bir surla kuşatılmış olan kent, geç dönemlere kadar güçlü bir askeri kent olma özelliğini korumuştur. Bölgede yapılacak seferler Antiokheia'da organize edilmiştir. M.S. 8. yüzyılda Arap akınlarıyla zayıflayan Antiokheia, M.S. 12. yüzyılda Selçuklu egemenliğine geçmiştir. Anadolu'nun Selçuklu egemenliğine geçmesini sağlayan Miryokefalos Savaşı'nda Antiokheia'nın, nasıl bir rol oynadığı bilinmez. Bu çalışmada, Miryokefalos Savaşı'nın Pisidia Antiokheiası yakınlarında olup olamayacağı konu edilmektedir.

Türk tarihi açısından önemli olan Miryokefalos Savaşı son yıllarda tarihçilerin yanı sıra meraklı araştırmacılar ve yerel yöneticiler tarafından da yoğun ve duygusal bir şekilde işlenmektedir¹. Savaşı anlatan antik kaynaklar, savaşın tam olarak nerede gerçekleşmiş olduğu konusunda bilgi vermezler. Buna karşın bu konuyla ilgilenen uzmanlar, kroniklerde geçen coğrafi bilgilerden yola çıkarak bir alan belirlemeye çalışmaktadırlar. Bundan dolayı araştırmacılar savaşın yeri konusunda farklı coğrafyaları işaret etmektedirler. Savaşın yapıldığı olası yerler arasında, Denizli ili sınırları içerisinde kalan Kufi Geçidi, Konya il sınırları içerisinde bulunan Bağirsak Boğazı² ve Isparta ilindeki Uluborlu, Kumdanlı ve Gelendost bulunmaktadır³. Savaş, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ve Selçuklu hükümdarı II. Kılıç Arslan arasında 17 Eylül 1176 yılında geçti. Bu savaşı anlatan kaynakların tamamı Selçuklular dışındaki halklara aittir. Aynı kaynaklardan yararlanılmasına karşın, yazılanlar farklı yorumlanıp farklı sonuçlara varılmaktadır. Sorun da burada başlamaktadır. Savaş hakkında bilgi veren kronikçiler: Ioannes Kinnamos, Niketas Khoniates, Süryanî Mihael,

¹ Isparta, Denizli ve Konya illerinde, bilim insanları dışında, meraklı araştırmacılar ve birçok siyasetçi ile bürokrat bu konuda bilimsel olmayan yazılar yazmaktadır. Bu tür yazılar bilgi kirliliğine sebep olmakta ve bilimsel yazılara buldukları atıflardan dolayı onları da değersizleştirmektedir.

² M. A. Ceylan, Coğrafi Perspektiften Myriokefalos Savaşı'nın Yeri ve Konya Bağirsak Boğazı, USAD, Güz 2016.; (5), 69 – 94.

³ Adı geçen coğrafyaları iddia eden araştırmacılar ve o illerde yaşayanlar, savaşın kendi sınırları içerisinde geçtiği konusunda ısrarcı davranmaktadır. Bu tür yaklaşımlarla daha başka yeni yerlerde önerilecektir.

Gregory Abû'l-Farac, Ermeni Smbat Sparapet, Sur (Tyre) Piskoposu William, Hethum, Kardinal Boso, İbnü'l-Ezrâk, Roger de Hoveden, Saint Neophytos, Salerno'lu II. Romuald (Romualdi), Georgios Kodinos ve Anonim Tarih-i Âl-i Selçuk'tur⁴. Kommenos'un yazdığı mektup dışında Bizans İmparatoru'nun yanında bulunan ve savaşı bizzat gören Ioannes Kinnamos'tur. Diğer kaynaklar duyduklarını ve okuduklarını yazmışlardır. Bazıları da oldukça geç tarihlidir. Bundan dolayı bütün yazılanlara çok dikkatli yaklaşılmalı ve kaynaklarda birbiriyile örtüşen bölümler daha çok dikkate alınmalıdır.

Bu çalışmanın konusu gereği, yukarıda da belirtildiği gibi, savaşın geçtiği iddia edilen yerlerin doğru olup olmadığı ele alınmayacak ve sadece Antiokheia'nın konumu üzerinde durulacaktır. Hellenistik Dönem'den itibaren önemi artan Pisidia Antiokheiası'nın, yolların kesiştiği önemli bir kavşaktan bulunmasından dolayı, Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte önemi iki kat daha artmıştır. İzmir'de başlayan Via Sebaste yolunun Pisidia kavşağını Antiokheia oluşturmaktadır. Ayrıca, Lykia ve Pamphylia'dan Lykonias(Konya) bölgesine giden yollar Antiokheia'da birleşmekteydi. Ana yollar üzerinde bulunan Antiokheia'nın Miryokefalos Savaşı'nı anlatan kroniklerde isminin geçmemesi iki şekilde izah edilebilir: Bizans ordusu buradan geçmedi ya da savaş, Antiokheia'nın çok uzağında bir yerde meydana geldi. Bunu anlayabilmek için antik dönemde sıklıkla kullanılan yol güzergâhlarına bakmak gerekir. Pisidia isminin geçtiği en eski yazılı kaynak olan Xenophon'un Anabasis'inde Pers ordusunun Kolossai, Kelainai(Dinar), Sebaste, Keramon Agora ve Kaystrupedion üzerinden İkonias'ya geçtiği görülmektedir⁵. Yani Pers Satrapı Genç Kyros, Antiokheia'ya uğramadan Ege'den İç Anadolu'ya geçişi sağlayan diğer yolu kullanmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde de İzmir tarafından gelip Konya'ya geçmek isteyen ordular Dinar'dan (Kelainai) sonra Akşehir (Philomelon) üzerinden gitmeyi tercih etmişlerdir. İzmir'den başlayan Antiokheia yolunun, batıdan gelenlerin Pisidia kentlerine ve buradan Pamphylia Bölgesine geçişte kullanıldığı bilinmektedir. Likya ve Pamphylia'dan gelenler Beyşehir üzerinden Konya'ya gitmek için Antiokheia'dan geçmektedirler. Miryokefalos Savaşı'nın güzergâhını anlatan kroniklerden, Bizans ordusunun izlediği yol Kelainai'ye kadar açık bir şekilde izlenebilmektedir. Kelainai'den sonra Khomias'ya geçen ordunun geçiş güzergâhı üzerindeki diğer yerleşim yerlerinin lokalizasyonu henüz yapılamadığı için sadece tahmin yürütülebilmektedir. Eğer

⁴ Savaşla ilgili antik ve modern bütün kaynakları bir araya getirmiş, bkz. A. Eskikurt, Myrionkefalos Savaşı'na Dair Kronikler ve Modern Çalışmalar, USAD, Bahar 2017; (6) 65 – 94.

⁵ Ksenophon, 1975, 14 – 17.

Bizans ordusu Antiokheia yakınlarına gelmiş ya da Antiokheia'dan geçmiş olsaydı, kentin ismi mutlaka bu kaynaklarda zikredilirdi. Çünkü M.S. 325 yılındaki İznik Konsülü ile Hıristiyanlığın haç merkezlerinden biri olan Antiokheia, bu tarihten sonra Haçlı dünyası tarafından tanınan ve bilinen bir kent olmuştur. Ayrıca, İncil'in mektuplar bölümünde kentin isminin geçmesi de, kentin Hıristiyanlar açısından ne kadar önemli olduğunu belgelemektedir. Bundan dolayı buradan geçecek bir Hıristiyan yöneticisi bu önemli haç merkezinin adını mutlaka yazdırırdı. Savaşı anlatan kroniklerde Antiokheia ismi geçmiyorsa, o zaman savaşın yerini başka bir coğrafyada aramak gerekir. Savaşın gerçekleştiği yerler arasında sayılan Kumdanlı Ovası ve Gelendost, Yenice Boğazı⁶, Antiokheia'ya yaklaşık 30 km mesafededir. Antiokheia'nın hükmettiği bu topraklarda gerçekleşmiş olduğu düşünülen bir savaşta Antiokheia'nın dikkate alınmaması bilimsel bir eksikliklerdir. Bu alanlarda yapılan bir savaşta, Antiokheia mutlaka etken bir güç olurdu. Kumdanlı ya da Yenice Boğazı'nda pusu kuran II. Kılıç Arslan, arkadan kuşatılmamak için Pisidia Antiokheiası'nı ele geçirmiş olması gerekirdi. Antiokheia'nın bu tarihte Kılıç Arslan'ın elinde olmadığını 1177 yılındaki seferi kanıtlamaktadır. 17 Eylül 1176 yılında yapılan savaşta kaybeden İmparator Komnenos, Dorylaion ve Sublaion kalelerini yıkmaya söz verir. Ancak, Dorylaion kalesini yıkmadığı için Komnenos'a karşı 1177 yılında II. Kılıç Arslan ordusunu Bizans topraklarına sokarak tüm Menderes Vadisini, Pisidia Antiokheiası'nı (Yalvaç) ve Trales'i (Aydın) talan eder⁷. Eğer savaştan bir yıl sonra II. Kılıç Arslan Antiokheia'yı yağmalıyorsa, kent Bizans'a ait güçlü yerleşim olma özelliğini koruyor olmalıdır⁸. J. J. Norwich'in, bu saldırıların kalıcı bir istila harekâtından çok yağma akınları niteliğinde olduğunu ve Anadolu haritasında büyük bir değişiklik yaratmadığı düşüncesi doğrudur⁹. Antiokheia'nın yanı başındaki Apollonia'nın (Uluborlu) 1186 yılında Selçuklu yönetimine geçtiği düşünülürse, Bizans ile Selçuklu arasında bu dönemde kesin bir sınır çizgisi çizmenin de zor olduğu anlaşılır. Bizans yönetimindeki topraklarda, Selçukluların erken dönemlerden beri yaşadığı ve Selçuklu

⁶ Eğirdir Gölünün Kuzey tarafı Hoyran olarak adlandırılmaktadır. Katrancık Dağlarının uzantısından dolayı Göl, Kemer yakınlarında bir boğaz biçiminde daralmaktadır. Bu daralmayı antik dönemde iki göl vardı ve bu iki göl bir nehir ile bir birine bağlantılıydı daha sonra göllerin suları çoğalarak nehir, sular altında kaldı gibi görüşler aşırı zorlama ve hayalden başka bir şey değildir. Bu görüş için bkz. R. Topraklı, İkinci Haçlı Seferi Yalvaç Meydan Muhaberesi ve Kaşıkçıbeli Zaferi, 2011, 29. Daralan bu alanda Roma İmparatorluk Döneminde bir köprü bulunmaktaydı.

⁷ Norwich, 2013, 136.

⁸ Pisidia Antiokheiası'nın 1077 yılından beri Selçuklu yönetiminde olduğu savı tamamen yanlıştır. Bkz. R. Topraklı, İkinci Haçlı Seferi Yalvaç Meydan Muhaberesi ve Kaşıkçıbeli Zaferi, 2011, 17.

⁹ Norwich, 2013, 136.

yönetimine geçen topraklardaki Bizanslıların da yaşamlarına buldukları yerlerde devam ettikleri bilinmektedir. Yani sadece yönetim el değiştirmekte, halk varlığını olduğu yerde devam ettirmektedir. Bundan dolayı, iki devlet arasında net bir sınır çizip büyük bir düşmanlık varmış gibi göstermek gerçeği yansıtmaz¹⁰.

Miryokefalon Savaşı, Bizans'ın Anadolu'daki gücünü zayıflatmış ve Selçukluların zamanla Anadolu'ya yerleşmelerini sağlamıştır. Böylesine önemli bir savaşın nerede geçtiği konusunda bilimsellikten uzak tamamen duygusal davranıp ısrarcı olmak doğru bir sonuca götürmediği gibi tarih bilimine de zarar verir¹¹. Bundan dolayı, Savaşı anlatan kroniklerde adı geçen yerleşim yerlerinin lokalizasyonu, epigrafik ve arkeolojik verilerle netleştirilene kadar kesin sonuca gitmede acele edilmemelidir. Arkeolojik çalışmalar bu konuya yoğunlaştığında daha doğru sonuçlara ulaşılabilecektir. Hıristiyanlığın önemli din adamlarının yetiştiği ve konsüllerde başpiskopos düzeyinde temsil edilen ve bugün bile haç merkezi olma özelliğini koruyan Antiokheia, Hıristiyan yönetici ve kroniklerince göz ardı edilemez. Bundan dolayı şimdilik Miryakefalon Savaşı'nın, Pisidia Antiokheiası yakınlarında gerçekleşmediğini yazmakla yetinelim.

¹⁰ II. Kılıç Arslan'ın fırsatı varken Bizans Ordusunu tamamen yok etmemesi ve hediyelerle Komnenos'u bırakması ilişkilerin samimiyetini göstermektedir.

¹¹ Çünkü zamanın gerçekleri ortaya çıkarmak gibi bir özelliği vardır.

KAYNAKÇA

- Adnan Eskikurt, Myrionkefalon Savaşı'na Dair Kronikler ve Modern Çalışmalar, USAD, Bahar 2017; (6).
- John Julius Norwich, Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (M. S. 1082 – 1453), 2013.
- Ksenophon, Anabasis, (trc. H. Örs), 1975 İstanbul.
- Mehmet Akif Ceylan – Adnan Eskikurt, *Tarihi Coğrafya Açısından Myriokefalon Savaşı (17Eylül 1176) ve Konya Bağırsak Boğazı*, Eylül 2017 Konya.
- Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (trc. F. Işıltan), TTK, Ankara 1995.
- Ramazan Topraklı, *Değişen Coğrafya ve Miryokefalon Savaşı*, Semih Ofset, Ankara 2011.
- William Mitchell Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (trc. M. Pektaş), MEB. İstanbul 1960.